

אהבת עולם אהבתיך

.....

ביאור לאקדמות
הרב נתן אופנר

בהוצאת בית מדרש רעותא

אייר תשע"ג

© כל הזכויות שמורות

מותר להעתיק ולצלם לצורכי לימוד בלבד

סטודיו אביחיל

לוגו • אות • ספר

052 - 6509692

בתחילת ימי הביניים הופיע והתגלה בקהילות אשכנז הפיוט 'אקדמות'. מקורו אינו ברור, שפתו קשה, ותכניו מכוסי ערפל. הוספנו תרגום ופירוש, תרגום המציע לעיתים כמה אפשרויות, כשהאפשרות השניה מופיעה בסוגריים, לפעמים בתוספת מילות קישור, גם הן בסוגריים. סביב התרגום הוספנו ניסיון לפרש ולהתוות דרך בשיר עמוק זה. ביאור זה ספוג הוא כולו מדברי רבותינו הקדושים, ובעיקר מדברי המהר"ל, הרמח"ל והרב קוק. ציונים מעטים הוספנו למקורות בהם ניכר מקור השאיבה, אך באמת אין כאן דבר חידוש, רק סיכומי דברים מתוך הארת אורם הגדול המצמיח ישועה.

הביאור הוא בבחינת ראשי פרקים, הנועדים להפרות את המחשבה, ובעיקר לעורר את הלבבות לשמחת יום מתן תורתנו, לאהבת ד' ולכמיהה לגאולה בהופעת אורם של ישראל.

הוספנו פרק של מבוא, כדי לתת רקע והקדמה מתוך בירור עניינו של הלימוד המיוחד בליל השבועות.

מתן תורה ואור הגאולה

המנהג העיקרי אותו נוהגים בבית ישראל בחג השבועות הוא להיות נעורים בלילה. מנהג זה מופיע כבר בזוהר הקדוש, מנהג שכל כולו עטוף ברזי עליון. מנהג זה מתואר במכתבו של רבי שלמה אלקבץ המובא בשל"ה הקדוש¹, כמנהג אותו נוהגים יחידי סגולה, וכמדומה שככל שאור הגאולה מופיע יותר, כן מנהג זה מתפשט יותר בבית ישראל. כך כתב המגן אברהם²: **"איתא בזהר שחסידי הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן"**, והיום ניתן להוסיף שלא רק הלומדים נהגו לעשות כן אלא שמנהג זה התפשט למקהלות רבבות עמך בית ישראל. מוסיף המגן אברהם: **"ואפשר לתת טעם על פי פשוטו, לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש, לכן אנו צריכים לתקן זה"**. אלא שלא מצאנו ששינה זו שלפני מתן תורה היתה גנות לישראל, ומדוע אם כן צריכים אנו לתקן שינה זו?

התכונה המאפשרת להיות נעורים בלילה, נתחדשה בנו מכח מתן תורה, ולכן אף על פי שלא נתבעה מאתנו מדרגה

1. מסכת שבועות.

2. שו"ע אורח חיים, תצד.

זו לפני מתן תורה, מכל מקום, חסרון הוא לנו מה שלא היינו נעורים באותו לילה. היכולת הפנימית לא להיות משועבד לסדרי זמנים, אלא בן חורין מהם, ולהיות מכוון אל הסדר האלוקי של המציאות, זהו רז הזריזות המיוחדת שהוטבע בנו מתוך מתן תורה – כלשון אותו צדוקי באומרו לרבא: **“עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו”**³; פזיזות זו הינה תכונת נפש שהוטבעה בנו ומכוחה זכינו לומר נעשה ונשמע. תכונת הזריזות אינה רק הצורה המעשית של מהירות ההגעה אל התכלית, המגלה את עומק החיבה והרצון החפצים להוציא אל הפועל את מושא חפצו של המזדרז באופן זה. בתכונה אשר כזו, יש כמין דילוג ואי התחשבות במקצב הרגיל של המציאות. כך רואה הצדוקי את תכונת הזריזות, ומשום כך הוא פונה בביקורת לרבא על תכונה זו, שכביכול אינה מתחשבת עם המציאות, בזה לה כביכול – עד כדי כך שאין לו לרבא תשומת לב לנעשה עם ידיו. הזריזות שהתחדשה בנו, הנושאת בחובה את כח ההתמד, את הכח שלא לדלג מעל שום שלב, ועם כל זה להזדרז – זוהי זריזות ממין אחר, זריזות מלאת תמימות ושלמות של 'תומת ישרים תנחם'.

זריזות זו אינה מעמידה במרכז את התכלית, את המחשבה 'לאן נגיע', מכיוון שתכלית זו, הנצפית מנקודת זמן נוכחית הינה מוגבלת, היא מצוירת נקודת סיום

3. שבת פח, א. 'עם פזיז שהקדמתם פה לאוזן'. כך אומר הצדוקי לרבא כשהוא רואה שמחמת עיונו אין הוא שם לב לדם שזב מאצבעותיו. רבא עונה לו 'תומת ישרים תנחם וסלף בוגדים תשדם'.

אפשרית, וביחס לדעת אלוקים הלא אין לנו הגבלה ותכלה. הזריזות האמתית מפעמת ונובעת ממישור עליון יותר של החיים – היא נגלית במצב בו אנו אחוזים כבר בשלמות בעומק החיים, ותכלית הזריזות היא לגלם רצון זה בחיים. לכן לזריזות שתי מדרגות – המדרגה האחת היא הזריזות כחושפת את קשר החיים העצמי בלא בקשת תכלית, בלא הצבת מגמה אלא כטבע חיים, כמצב העצמי של האדם שמסוגל להתרומם מעל מגבלות חיי השעה אל הריצה לדבר מצוה; על גבי זה מופיעה מדרגה נוספת, ובה תנועת החיים של הזריזות עמלה בהתמדה לגלות את ערך המציאות, לרומם ולשגב את המציאות הגלויה.

במתן תורה הוטבעה בנו סגולת הקשר הפנימי לכל האור והטוב, ולכן הזריזות המתגלה אז אינה זו המלאכותית – זו המתכווננת אל נקודת הסיום ושם לנוח, זו שחפצה הפנימי הוא המנוחה בהגיע התכלית למימוש – אלא תנועת חיים שלמה מלאת זריזות ושמחה.

כל שנה בשבועות, אנחנו מרוממים את מצבנו מתוך הודאה לקב"ה על החידוש שחידש בנו: **"אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת על כן ד' אלקינו בשכבנו ובקומנו נשיח ובחוקיך ונשמח ונעלוז בדברי תלמוד תורתך ובמצוותיך לעולם ועד"**. מודים אנו על שנטע בנו כח מתמיד, שאינו משתנה, שהמבוקש שלו הוא עצם חיים משמחים אשר כאלה,

אקדמות

נטילת הרשות לדבר ולשבח

אֵי קְדָמוֹת מְלִין וְשָׂדִיּוֹת שׁוֹתָא

ראשית מילים ופתיחת השיח

ההקדמה למילים ופתח השיח הוא עומק המחשבה שאינה ניתנת לביטוי, שרק מעט מזעיר ממנה מתגלה בדיבור ובשיח. המילים הבודדות, והשיח המתפתח, כשיח השדה אשר ברכו ד¹⁶, נובעים מעומק הנשמה, מחפץ החיים לאשתאבא בגופא דמלא, ¹⁷ מכלות הנפש לאלוקים וגילוי צמאון זה בחיים.

אֵי וְלֹא שְׂקִילְנָא הַרְמֵן וְרִשׁוֹתָא

תחילה אקח הסכמה ורשות

הקדמה זו מתגלה בענווה, בבקשת הסכמה ורשות מריבונו של עולם ומישראל עם קדושו. הענווה מעמידה את המדבר באופן מותאם ומכוון לרצון עליון, עמדה היוצרת מצב בו אותה תשוקה עליונה, אינה איזו הבעה תאוותנית אישית

16. עין איה ברכות חלק א עמוד 109, פיסקה ב: שיחה תיקרא התפילה בשם משתתף עם צמחים ואילנות, שנקראו שיחים על שם הפרחת הנפש בכוחות חדשים, המסתעפים באופן טבעי על ידי רגשות הנפש בעבודה שבלב.
17. ראה עולת ראייה א, סז, ד"ה נשמה.

המתיימרת 'לאחוז' באלוקות חלילה, האומדת את גודל האלוקות כפי קוטן מידתה, אלא רואה את הצמאון כביטוי חי מלא שמחה "ישמח לב מבקשי ד'", כחלק מתנועה כוללת יותר, שמילותינו אינן מציירות אותה, אלא הן חלק מהבעת חיים עמוקה המתגלה בנטיפות עדינות במילים.

בְּבֵי תֵרִי וְתֵלֶת דְּאִפְתָּח בְּנִקְשׁוֹתָא

בשערים (אולי הכוונה כאן לשורות) שניים ושלושה שאפתח ברעדה וחרדה (ובצעקת הקול)

פתיחת השערים מופיעה מתוך חרדה, יראה להתייצב אל מול הניצב מאחורי השערים. שערים רבים להיכל ד' "נבואה שערך", "בואו שערי בתודה חצרותיו בתהילה", "זה השער לד' צדיקים יבואו בו". כשאנו עומדים אל מול השער, הרי עצמיותנו הפרטית עדיין ניכרת, היא עומדת ומנסה לחדור אל עומק החיים, אל חצרות ד'¹⁸, ועצם מעמד פרטי זה הוא המפיל יראה וחרדה על האדם שבמה נחשב הוא אל מול אותו גודל שממנו נובע השיח ומובעות המילים.

שניים ושלושה שערים נפתחים, ההכרה האנושית מתבוננת באופן כפול על המציאות¹⁹ ומתוך כפל זה נפתח השער השלישי החושף את ממד העומק המאחד את

18. עולת ראייה א, רכג, ד"ה בואו.

19. עיין תחילת מאמר 'דעת אלוקים' לראי"ה.

השערים²⁰, ומתוכו מתחילות השורות המסודרות להביע את התוכן הבלתי גבולי.

בְּבְרֵי דְבְרֵי וְטְרֵי עֲדֵי לְקִשְׁיִשׁוּתָא

(המשך בקשת הרשות או שזו התחלת הצגת נושא הדיבור) בבורא, הבורא (את העולם) ונושאו עד זקנה

המיית הדיבור המתגלה נובעת מתוך הקשר ביננו לבין הבורא, שאנו כולנו ברואיו וכל כולנו חלק מהמשך גילויי שמן העולם ועד העולם, 'אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם'²¹. הכרתנו מתייחסת אל האינסופיות האלוקית בתור בורא, המגדיל את הבריאה הרבה מעבר לממדי הזמן והמקום ומובילה אל גילוי האלוקות בתור זקן, כפי שנגלה לעינינו במצרים, 'זקנה ביום דין', בתור עומק המחשבה המכוננת את מגמת הבריאה ומניעה את המציאות כולה לגילוייה, לא באופן סיבתי גלוי כי אם באופן מהותי, נסתר, בעומק עצה ורב עלילה. אותם שערים שנפתחו לפנינו מגלים את עומק המיית הנשמה המתייחסת ומגלה את עצמה כחלק מהבעת מגמה עליונה זו

20. מהר"ל גבורות ד', הקדמה ראשונה.

21. עולת ראייה א, קי, ד"ה אתה.

מִרְוֹמָם הוּא אֱלֹהֵינוּ, בְּקִדְמָתָא וּבְתַרְיָתָא:

מרומם הוא אלוֹקינו בראשית ובאחרית

תפיסת עילוי העולם נעוצה באמונת רוממות אלוֹקינו בראשית ובאחרית, ודבקונו בו מתעלה מציוור מסוים, מוגבל, המסוגל ליצור מטרה מסוימת ומוגבלת, אל עצם ההליכה הנמשכת מאברהם אבינו עד לבנים, 'לכו בנים שמעו לי יראת ד' אלמדכם', שממילא כל מילה ומילה מתאדרת ומתהדרת.

צָבִי וְאַתְרֵי בְּנֵי, וּמְסַר לָן אֹדֵיָתָא:

חפץ ורוצה בנו ומסר לנו התורה

קשר חיים זה מתגלה בבחירה בנו, בחפץ ד' הטבוע בנו, שרק מתוך הבחירה הנצחית בנו שאינה משתנה, רק מתוכה נמסרה לנו התורה, ומסירה זו המופיעה ב'אנא נפשי כתבית יהבית', וב'נצחוני בני', היא היא עומק הבעת הסגולה הישראלית, המביעה חיי עולם הבא בחיי העולם הזה, עם כל צורותיו המחולפות, ומתעלה על כל משברי החיים, על כל עומק הגלות, מתוך צפיה עמוקה מלאת המיית נשמה החפצה תמיד להתרומם ולאשתאבא בגופא דמלכא. שאיפה זו שאינה מופיעה באופן פרטי, מרוממת את העולם כולו ומבררת את עומק התאמתו לחפץ ד', וממילא את אי הגבוליות המונחת בו, שרק מתוך ברור זה מתגלה הטוב

המוחלט הגנוז בו בעילוי מתמיד, המהרס את הרשעה ומלא בתביעת 'זיאתיו כל לעבדך'.

מתוך עומק זה ניגשים אנו לקריאת התורה, להתבסס ממתן תורה בשקט המוחלט הכולל בתוכו את כל המילים וכל הדיבורים.